

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 24^{ΗΣ} ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1983

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΠΑΛΛΑΝΤΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ.— **Ἡ δίκη τῆς ἱερείας Ἐρίτα, Φῶς Δικαίου ἐκ τῶν ἀνακτορικῶν ἀρχείων τῆς Πύλου, ὑπὸ Ἰωάννου Μ. Ἀποστολάκη*.**
Ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Παν. Ζέπου.

Ὁ συνάδελφος κ. Γεώργιος Μυλωνᾶς, εἰς παρέμβασίν του ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸν παρελθόντα Νοέμβριον 1982, ἀνεφέρθη εἰς τὴν πρώτην ἱστορικῶς βεβαιουμένην, ὡς τὴν ἐχαρακτήρισε, φοροδιαφυγὴν τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων, ὅπως αὕτη προκύπτει ἀπὸ πινακίδας τοῦ ἀνακτορικοῦ ἀρχείου τῆς Πύλου.

Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, ὁ κ. Ἰωάννης Μ. Ἀποστολάκης, δικηγόρος, δημοσιογράφος καὶ ἱστοριοδίφης εἰς τὴν Καλαμάταν, συνέταξεν εὐρυτέραν εἰδικὴν μελέτην τὴν ὁποίαν θὰ δημοσιεύσῃ προσεχῶς καὶ περίληψιν τῆς ὁποίας ἔχω τὴν τιμὴν ν' ἀνακοινώσω σήμερον.

Πρόκειται περὶ τῆς δίκης ἣ ὁποία ἠγέρθη εἰς Πύλον κατὰ τὸν 12ον π. Χ. αἰῶνα μετὰξὺ ἀφ' ἑνὸς τῆς ἱερείας Ἐρίτας καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν δημοσίων ἢ δημοτικῶν ἀρχῶν τῆς Πύλου, ἐν σχέσει πρὸς τὸν νομικὸν χαρακτηρισμὸν ἀκινήτου κτήματος, ἀφιερωμένου εἰς τὸν Θεόν. Κατὰ τὴν ἱερείαν Ἐρίταν τὸ κτῆμα αὐτό, ὡς ἀφιερωμένον εἰς τὸν Θεόν, ἦτο ἀπηλλαγμένον φόρου, ἐνῶ τοῦναντίον κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Πύλου, ἦτο ἀκίνητον δημόσιον, ἀλλ' ἐκμισθωμένον, ὑποκείμενον εἰς φορολογίαν.

Ὁ κ. Ἰωάννης Μ. Ἀποστολάκης ὑπενθυμίζει ἐν πρώτοις τὴν προφορικὴν παράδοσιν, καθ' ἣν καὶ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ὑπῆρξαν διάσθημοι νομο-

* J. APOSTOLAKIS, **The case of priestess Erita. Light of law from the Palace of Pylos Archives.**

θέται, όπως ο Ραδάμανθους εις τὴν Κρήτην καὶ οἱ ἀνώνυμοι συντάκται τῆς νομοθεσίας εἴτε τῶν Ἀθηνῶν εἴτε τῆς Ἀτλαντίδος, περὶ τῶν ὁποίων διηγεῖται ὁ Πλάτων εἰς τὸν Τίμαιον (23 E καὶ 24 C) καὶ εἰς τὸν Κριτίαν (119 C). Ἐπάγεται δ' ὁ κ. Ἰ. Μ. Ἀποστολάκης, ὅτι ἡ προφορική αὐτὴ παράδοσις περὶ τῆς ὑπάρξεως νομοθεσίας καὶ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἐπιβεβαιοῦται σήμερον ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν πινακίδων τῆς Πύλου.

Ἐκ τῶν πινακίδων αὐτῶν τῆς σειρᾶς E τοῦ Νεστορικοῦ Κτηματολογίου, καὶ εἰδικώτερον ἐκ τινῶν ρητῶς ὀνομαζομένων ομάδων τῶν πινακίδων τῆς σειρᾶς αὐτῆς, προκύπτει ἡ διάκρισις μεταξὺ κτημάτων δημοσίων καὶ κτημάτων ἰδιωτικῶν τῆς καλλιεργησίμου περιφερείας τῆς Πύλου, εἰς τὴν ὁποίαν φαίνεται ὅτι κατώκουν 40 οἰκογένειαι καλλιεργητῶν σιτηρῶν.

Μεταξὺ τῶν πινακίδων αὐτῶν περιλαμβάνονται καὶ αἱ πινακίδες αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἐρίτας.

Εἰς τινὰ ἐξ αὐτῶν (τὴν PY Eb 297) ἀναγράφεται γενικώτερον, κατ' ἔλευθεραν παράφρασιν, ὅτι ἡ ἱερεία βεβαιώνει ὅτι κατέχει τὸ κτῆμα ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον περιῆλθεν ὡς «ἐτώνιον», ἀλλ' οἱ ἰδιοκτῆται ἰσχυρίζονται ὅτι αὐτὴ ἔχει μόνον τὴν κάρπωσιν τοῦ κοινοτικοῦ κτήματος. Εἰς ἄλλην δέ, περισσότερον ἀκριβολόγον πινακίδα (PY, Ep 704) ἀναγράφεται, ὅτι ἡ ἱερεία Ἐρίτα κατέχει τὸ ἀκίνητον ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ὡς «ἐτώνιον», ἀλλ' ὁ δῆμος ὑποστηρίζει, ὅτι πρόκειται περὶ δημοσίου (δημοτικοῦ) κτήματος, ἐκμισθωμένου εἰς αὐτήν.

Ὁ κ. Ἰ. Μ. Ἀποστολάκης ἀναλύει τὸ περιεχόμενον τῶν πινακίδων αὐτῶν καὶ σημειώνει, ὅτι εἰς τὴν δευτέραν, τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζει ὡς ὀριστικήν ἔναντι τῆς πρώτης, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὡς προπαρασκευαστικήν, ὁ γραφεὺς προσέθεσε καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἱερείας, τῆς Ἐρίτας, ἀντικατέστησε τοὺς «ἰδιοκτῆτας» («κτινόνους») μὲ τὴν ρητὴν μνείαν τοῦ δήμου, ὡς αὐτονόμου νομικοῦ προσώπου, προσέθεσε τὸ ρῆμα «φασί» (= ἰσχυρίζεται) καὶ ὠμίλησεν εἰς τὸν ἐνικὸν ἀφοῦ ἔν ἦτο τὸ ἐπίδικον κτῆμα. Ἦτο δὲ τὸ ἐπίδικον κτῆμα «ἐτώνιον» κατὰ τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῆς Ἐρίτας, ἦτοι κτῆμα ἀποκτηθὲν εἰς τὸ ὄνομα κάποιου Θεοῦ καὶ ἐπομένως προνομιακῆς νομικῆς καταστάσεως.

Τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς ἐκθέτει μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ λεπτομερῶς ὁ Ἰ. Μ. Ἀποστολάκης εἰς τὴν μελέτην του, διὰ τὴν καταλήξει εἰς τὰ ἐξῆς συμπεράσματα :

α) Ἡ ὑπόθεσις τῆς Ἐρίτας εἶναι ὑπόθεσις δικαστική, αἱ δὲ σχετικαὶ πινακίδες κατ' οὐσίαν περιέχουν λακωνικώτατα τὰ πρακτικὰ τῆς δίκης.

β) Γνωρίζομεν, ὅτι ὑπῆρξε γραφεύς, ἀλλ' ἀγνοοῦμεν τοὺς δικαστάς, ὅπως ἐπίσης ἀγνοοῦμεν καὶ τὴν ἔκβασιν τῆς δίκης.

γ) Ἀπὸ τὰς πινακίδας προκύπτει, ὅτι εἰς τὸ δίκαιον τοῦ 12ου αἰῶνος π.Χ., ἴσως καὶ παλαιότερον, ὑπῆρχεν ἡ ἔννοια τῆς ἰδιοκτησίας καὶ εἰδικώτερον ἡ ἔννοια τοῦ δημοσίου κτήματος, τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ τοῦ ἀφιερωμένου εἰς τὸν Θεόν. Ὑπῆρχεν ἐπίσης ἡ ἔννοια τῆς ἐμπραγμαίου καὶ τῆς ἐνοχικῆς συμβάσεως («ἐτώνιον», «μίσθωσις»), καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ ἔννοια τῆς νομικῆς προσωπικότητος, ἀφοῦ εἰς τὴν δευτέραν πινακίδα ὡς διάδικος ἀναφέρεται ὁ δῆμος («δᾶμος») ἦτοι πρόσωπον ἀνεξάρτητον τῶν φυσικῶν προσώπων ποὺ τὸ ἐκπροσωποῦν.

Τέλος, ὁ Ἰ. Μ. Ἀποστολάκης σημειώνει, ὅτι ἡ ἰέρεια Ἐρίτα ἀναφέρεται καὶ εἰς ἄλλας πινακίδας (PΥ Ep. 704.3 καὶ PΥ Eb 338 καὶ 409) ὡς μισθωτῆς καὶ ἄλλου δημοσίου κτήματος, τοῦ ὁποίου τὴν πρόσδοδον ἀποδίδει εἰς τινὰ ὀνομαζομένην δούλην τοῦ Θεοῦ. Συνάγει δ' ἐξ αὐτοῦ ὁ Ἰ. Μ. Ἀποστολάκης, ὅτι ἡ ἰέρεια Ἐρίτα πλὴν τῶν θρησκευτικῶν εἶχε καὶ ἐπιχειρηματικὰς δραστηριότητας. Καὶ γενικώτερον, ἐκ τῆς ὅλης μελέτης τῶν πινακίδων αὐτῶν συνάγει, ὅτι ἤδη ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος, ἴσως καὶ παλαιότερον, ὑπῆρχεν καὶ κτηματολόγιον καὶ δίκαιον καὶ ἀπονομὴ δικαιοσύνης, χαρακτηριστικὰ διὰ τὸν προηγημένον πολιτισμὸν τῆς μακρυνῆς ἐκείνης ἀπαρχῆς τῆς ἰστορίας τοῦ ἐθνικοῦ μας δικαίου.

Ἡ μελέτη, εἶναι κατὰ τὴν γνώμην μου, πολὺ ἐνδιαφέρουσα. Καὶ εἶμαι βέβαιος, ὅτι ὅταν δημοσιευθῇ, θὰ προκαλέσῃ τὴν ἰδιαιτέραν προσοχὴν τόσον τῶν ἀρχαιολόγων ὅσον καὶ τῶν ἱστορικῶν τοῦ δικαίου, διὰ τὰ πολλαπλᾶ προβλήματα τὰ ὁποῖα θέτει.

Πρὸς τὸ παρόν, καὶ διὰ πλείονας λεπτομερείας καταθέτω περίληψιν τῆς μελέτης τοῦ κ. Ἰ. Μ. Ἀποστολάκη, διὰ νὰ δημοσιευθῇ εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας.

ΦΩΣ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΚ ΤΩΝ ΑΝΑΚΤΟΡΙΚΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΠΥΛΟΥ

1. Ὑπῆρχε δίκαιο στὴ Μυκηναϊκῇ Ἐποχῇ καὶ ἐλειτούργησε δικαιοσύνη γιὰ τὴν ἀπονομὴ αὐτοῦ τοῦ δικαίου ;

Καὶ στὰ δύο ἐρωτήματα δὲν ἐδόθη μέχρι τώρα ἀπάντηση. Οἱ Μυκηνολόγοι τὰ ἀντιπαρῆλθαν ἢ περιορίσθησαν σὲ σποραδικὰς ἀναφορὰς. Ἐνῶ οἱ ἱστορικοὶ τοῦ δικαίου ἐθεώρησαν τὶς ἐπιγραφὰς τῶν Ἀνακτορικῶν Ἀρχείων ἀπρόσφορες γιὰ μιὰ συστηματικὴ ἐπεξεργασία λόγῳ τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ φορολογικοῦ κυρίως περιεχομένου τους. Παραμένει γιὰ τοῦτο ὡς ἀφετηρία τοῦ ἐθνικοῦ μας δικαίου

τὸ τέλος τοῦ Η' π.Χ. αἰώνα, πού συμπύπτει μὲ τὴν παρουσία στοῦ προσκλήνιο τῆς πόλης - κράτους.

2. Εἶναι ἀξιοσημείωτο, ὅτι ἡ προφορική παράδοση διατήρησε μέχρι τοὺς κλασσικοὺς χρόνους τὴ μνήμη νομοθετῶν τῆς προϊστορικῆς Κρήτης. Μεταξὺ τῶν ὁποίων ὀνομαστὸς ἦτο ὁ Ραδάμανθυς, πού κατὰ τὸν Πλάτωνα (Νόμοι 625) εἶχεν ἐπαινεθεῖ ἀπὸ τοὺς Κρήτες σὰν δικαιοτάτος «ἐκ τοῦ τότε διανέμειν τὰ περὶ τὰς δίκας ὀρθῶς». Γεγονὸς πού καὶ ἐτυμολογικὰ ἐπιβεβαιώνεται, ἀφοῦ τὸ Πελασγικῆς προέλευσης ὄνομά του κατὰ Georgiev σημαίνει «ὀρθοδίκης». Οἱ πανάρχαιες ἐκεῖνες νομοθεσίαι —τὰ «προστάγματα τοῦ Διὸς»— ἐχρησίμειυσαν σὰν πρότυπα στὴν ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα.

Δύο ἀκόμη μαρτυρίαι τοῦ αὐτοῦ ἀθηναίου φιλοσόφου ἀναφέρονται στοὺς νόμους τῆς προϊστορικῆς Ἀθήνας (Τίμαιος 23E καὶ 24C) καὶ στὶς «ἐπιστολὰς τοῦ Ποσειδῶνα», τὴ νομοθεσίαι δηλαδὴ τῆς Ἀτλαντίδας, γραμμμένη ὅπως μᾶς ἱστορεῖ, σὲ ὀρειχάλκινη στήλη φυλασσόμενη στοῦ ἱεροῦ τοῦ Θεοῦ τῶν θαλασσῶν (Κριτίας 119C).

Δίκαιο ἐξ ἄλλου χωρὶς δικαιοσύνη δὲν διανοήθησαν οἱ Ἕλληνες, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὴ μυθολογία τοὺς ἡ Δίκη ἦταν κόρη τῆς Θέμιδας.

3. Ἡ παράδοση ἐπιβεβαιώνεται σήμερα καὶ ἀπὸ τὶς ἐπιγραφικὰς μαρτυρίαις τοῦ Ἀνακτορικοῦ Ἀρχεῖου τῆς Πύλου. Πράγματι, μεταξὺ τῶν πινακίδων τῆς σειρᾶς E τοῦ Νεστορικοῦ Κτηματολογίου περιλαμβάνονται οἱ ὀμάδες Eb, En, Eo καὶ Ep, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη καὶ ἡ τελευταία (Eb καὶ Ep) ἔχουν σὰν ἀντικείμενο kotona kekemena, δηλαδὴ δημόσια κτήματα ἐνῶ ἡ δευτέρα καὶ ἡ τρίτη (En καὶ Eo) kotona kitimena, δηλαδὴ ἰδιωτικὰ ἀκίνητα. Ἐκ τῶν ὀμάδων αὐτῶν οἱ πινακίδες Eb καὶ Eo περιέχουν καταγραφὰς προπαρασκευαστικὰς, ἐνῶ οἱ Ep καὶ En ὀριστικὰς. Οἱ πρῶτες ὀμάδες ἀνήκουν στοῦ γραφέα 41, γνώρισμα τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ συντομογραφία καὶ οἱ δευτέραις στοῦ γραφέα 1 πού διακρίνεται γιὰ ἐκτενέστερες καὶ πλέον ἀκριβεῖς προτάσεις.

Οἱ παραπάνω ὀμάδες, χωρὶς ἐξαιρέση, ἀναφέρονται στὴν εὐφορη ὅσο καὶ ἀταύτιστη διοικητικὴ περιφέρεια τῆς rakišana, στὴν ὁποία, ὅπως μᾶς περιέσωσεν ἡ PY En 609.1, κατοικοῦσαν 40 οἰκογένειαι καλλιεργητῶν σημαντικῶν ἐκτάσεων μὲ ἐτήσια παραγωγὴ μόνον τῶν δημοσίων κτημάτων 8.000 λίτρων σιταριοῦ.

4. Στὶς ὀμοιογενεῖς αὐτὰς ὀμάδες τοῦ Κτηματολογίου τῆς Πύλου ἔχει καταχωρηθεῖ καὶ ἡ ὑπόθεση τῆς Erita. Σὰν προπαρασκευαστικὴ ἀπὸ τὸν γραφέα 41 στὶς παραγράφους 1 - 3 τῆς πινακίδας PY Eb 297 καὶ σὰν τελειωτικὴ ἀπὸ τὸν

γραφέα 1 στις παραγράφους 5 και 6 τῆς ἀντίστοιχης πινακίδας PY Ep 704. Ἔχουν δὲ ὡς ἐξῆς :

I. Ἡ προπαρασκευαστική.

- PY Eb 297, 1 ijereja, ekeqe, euketoke, etoniyo, ekee, teo
 2 kotonookode, kotonooao, kekemenao, onata, ekee
 3 GRA 3, T. 9, V. 3.

Ποῦ σημαίνει : «ἰέρεια ἔχει τε εὔχετοί τε ἐτώνιον ἔχεν θεόν, κτεινόχοι δὲ κτεινάων κεκεμενάων ὄνατα ἔχεν».

Καὶ σὲ ἐλεύθερη ἀπόδοση : «Ἡ ἰέρεια κατέχει τὸ κτῆμα ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ, στὸν ὅποιο ὅπως βεβαιώνει περιῆλθε σὰν ἐτώνιο, ἀλλ' οἱ (δημοτικοὶ σύμβουλοι) ἰδιοκτῆτες [ἰσχυρίζονται], ὅτι αὐτὴ ἔχει μόνο τὴν κάρπωση τοῦ κοινοτικοῦ κτήματος».

II. Ἡ ὀριστική.

- PY Ep 704. 5 erita, ijereja, eke, euketoke, etoniyo, ekee, teo
 6 damodemi, pasi, kotonooao, kekemenao, onato, ekee,
 toso, pemo GRA 3, T. 9.

Σημαίνει δέ : «Ἐρίτα ἰέρεια ἔχει εὔχετοί τε ἐτώνιον ἔχεν Θεόν, δᾶμος δὲ μὴν φασι κτεινάων κεκεμενάων ὄνατον ἔχεν τοσσόνδε σπέρμο». Δηλαδή: «Ἡ ἰέρεια Ἐρίτα κατέχει τὸ ἀκίνητον ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ, στὸν ὅποιο ἀνήκει σὰν ἐτώνιο, ἀλλ' ὁ δῆμος ὑποστηρίζει, ὅτι πρόκειται γιὰ δημόσιο κτῆμα μισθωμένο σ' αὐτή».

5. Οἱ διορθώσεις ποῦ ἔχει ἐπιφέρει ὁ γραφέας 1 στὴ προπαρασκευαστικὴ γραφὴ εἶναι : α) πρόσθεσε τὸ ὄνομα τῆς ἰέρειας — Ἐρίτα. «Ὅπως θὰ ἔκανε σήμερα ὁ δικαστικὸς γραμματέας στὴ σύνταξη τῶν πρακτικῶν τῆς δίκης σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 256 § 1β τοῦ Κ. Πολ. Δ., β) ἀντικατέστησε τοὺς κτεινόχους (ἓνα εἶδος δημοτικῶν συμβούλων) σὰν διάδικους καὶ στὴ θέση τῶν φυσικῶν προσώπων, ποῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ εἶναι ἰδιοκτῆτες δημοσίου κτήματος, ἔβαλε τὸ νομικὸ πρόσωπο τοῦ δήμου σὰν ἐκμισθωτή, ὥστε ἡ ἀγωγή νὰ νομιμοποιεῖται παθητικὰ ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα, γ) πρόσθεσε τὸ ρῆμα φασι = ἰσχυρίζεται, γιὰ νὰ εἶναι πλήρης ἡ ἀντίκρουση τῆς ἱστορικῆς καὶ νομικῆς βάσης τῆς ἀγωγῆς ἀπὸ τὸ δῆμο καὶ δ) διόρθωσε τὸ οὐσιαστικὸ ἀπὸ onata (πληθυντικὸς) σὲ onato (ἐνικός), ἀφοῦ ἔνα

ήταν τὸ ἐπίδικο κτῆμα. Σημειώνουμε ἀκόμη, ὅτι καὶ στὶς δυὸ γραφές ὁ «κτήσιος» Θεὸς εἶναι καὶ αὐτὸς νομικὸ πρόσωπο, ὅπως σήμερα ἡ Ἐκκλησία, ἐκπροσωπούμενο ἀπὸ τὴν ἰέρεια.

Καὶ στὶς δυὸ ἐπιγραφές πρόκειται γιὰ διαφορὰ κυριότητος ἀκινήτου. Ἡ ἰέρεια ἰσχυρίζεται, ὅτι τὸ κτῆμα περιῆλθε στὸ Θεὸ σὰν «ἐτώνιον», πού ἀντιπροσωπεύει στὸ Μυκηναϊκὸ δίκαιο τὴ προνομιακὴ κτήση δημοσίου κτήματος (ἐτώνιον = ἀληθῆς ἀγορά, ἤτοι κτήση στὸ ὄνομα κάποιου Θεοῦ ἐπικρατέστερης ὅποιασδήποτε ἄλλης, ὅπως καὶ ἡ ἀλήθεια «ἐστὶ θεῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων ἡγεμών»), ἐνῶ ὁ δῆμος ὑποστηρίζει, ὅτι τὸ κτῆμα εἶναι δημόσιο καὶ ὅτι ἡ Ἐρίτα τὸ κατέχει ὡς μισθώτρια.

6. Τὰ συμπεράσματα ἀπὸ τὴν ἀνάλυση τῶν ἐπιγραφῶν συνοψίζονται ὡς ἑξῆς :

— Ἡ ὑπόθεση τῆς «Ε.» εἶναι δικαστικὴ. Συζητήθηκε καὶ οἱ ἐκτεθεῖσες ἀπόψεις καταχωρήθηκαν στὰ Ἀνακτορικὰ Ἀρχεῖα. Βρισκόμαστε ἐπομένως μπροστὰ στὰ ἀρχαιότερα καὶ λακωνικώτερα πρακτικὰ δίκης.

— Γνωρίζουμε τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν γραμματέων. Ἀγνοοῦμε ὅμως τοὺς δικαστές. Καὶ φυσικὰ δὲν γνωρίζουμε τὴν ἀπόφαση, πού εἶτε δὲν βρέθηκε, εἶτε δὲν ἐπρόλαβε νὰ ἐκδοθεῖ λόγω τῆς αἰφνίδιας καταστροφῆς τοῦ Ἀνακτόρου.

— Θεσμοὶ ὅπως ἡ ἰδιοκτησία, δημόσια, ἰδιωτικὴ καὶ ἱερή, συμβάσεις ἐμπράγματες (ἐτώνιον) καὶ ἐνοχικὲς (μίσθωση), ἡ νομικὴ προσωπικότητα στὸ διοικητικὸ καὶ στὸ κοινὸ δίκαιο, εἶναι ὑπαρκτοί. Ἐνδεχόμενα στὴ προπαρασκευαστικὴ πινακίδα νὰ ὑποκρύπτεται ἀναφορὰ κληρονομικῆς διαδοχῆς.

— Ἡ ἴδια ἰέρεια, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὶς πινακίδες (PY Ep (704.3 καὶ PY Eb 338 409), εἶχε μισθώσει ἄλλο δημόσιο κτῆμα ἀξίας 48 λίτρων σιταριοῦ ἀπὸ τὸν ἴδιο δῆμο, τὴ πρόσοδο τοῦ ὁποίου ἐκ 18 λίτρων σιταριοῦ ἀποδίδει σὰν γέρας στὴ δούλη τοῦ Θεοῦ unwamija. Ἴσως ἐδῶ νὰ πρόκειται γιὰ δίκη μερικῆς ἢ ὀλικῆς ἀπόσβεσης φορολογικῆς ὑποχρέωσης.

— Ἡ Ἐρίτα εἶναι ἡ πρώτη φεμινίστρια τῆς Μυκηναϊκῆς Ἐποχῆς μὲ σημαντικὲς ἐπιχειρηματικὲς δραστηριότητες.

— Δίκαιο, δικαιοσύνη καὶ δικαστικὸ κτηματολόγιο (Grundbuch), ἐκτὸς τοῦ φορολογικοῦ ὑπῆρχαν ἀπὸ τὸ 1200 π.Χ. καὶ πιθανῶς ἐνωρίτερα. Ἐπομένως ἡ ἀφετηρία τοῦ ἐθνικοῦ μας δικαίου θὰ πρέπει νὰ μετατεθεῖ τουλάχιστο κατὰ πέντε αἰῶνες ἐνωρίτερα τοῦ τέλους τοῦ Η' π. Χ. αἰῶνα.

Οἱ μοναδικὲς μαρτυρίες γιὰ τὴ δικαστικὴ διαφορὰ τῆς ἱερείας καὶ τοῦ δήμου τῆς rakijana εἶναι τόσο πειστικὲς, ὅσο καὶ οἱ φλόγες πού τὶς κατέστησαν ἀθάνατες στὸν ὕστατο ἑσπερινὸ τοῦ λόφου τῶν Νηλειδῶν.

S U M M A R Y

To the question if there existed a certain kind of law in the Mycenaean Age and if it was functioning a system of administration of justice, according to that law, two inscriptions only on the tablets, from the Palace of Pylos Archives, PY Eb 297 and PY Ep 704, give the answer. The first tablet refers to the preparatory stage of the case and the second one to the definite stage, brought before the Court. In a free translation the inscription on the second tablet has as follows: «The priestess Erita has in her possession the estate land as representative of the God to whom it belongs as «etonion», but the municipality insists that it is a public land let to her».

It is evident that we are before a dispute of ownership to the estate. Upon the solution of the dispute depends the obligation of payment or not of the contribution to the municipality of Pakijanas. It seems that the case came before the court and the arguments of both parties were registered in the Palace Archives at Eglanos and they were the most ancient acts of a court. Of course, we do not know the names of the judges as we do not know the judgement of the court, either that the proper tablets have not been found or that the court decision had not been pronounced, because of the sudden destruction of the Palace.

The above inscriptions testify to the fact that in the Mycenaean Age there existed such statutes as the ownership (public, private and sacred), law of contracts (lease), the legal personality and may be the line of succession.

The priestess Erita, as it results from the tablets (PY Ep 704.3 and PY Eb 338+409) has had commercial transactions also. She appears to have rented from the same municipality, a public land for a value of 48 litres of wheat with an obligation to offer to the servant maid of God Unwamija, as a reward, 18 litres of wheat. We may suppose that the above mentioned are the acts of a court, referring to the partial or total liquidation of a taxable obligation.

The conclusion is that from 1200 b. C., and earlier, there existed a certain kind of law and a system of administration of justice. It is a fact which is confirmed by the oral tradition which has preserved, until classical times, the memory of lawgivers of prehistoric Crete and legislations of Atlantis and prehistoric Athens.